

Колодяжна І. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Kolodaznaya I. V.

*PhD in Economics Assistant professor,
Department of economic of enterprise
Donetsk National University of Economics and Trade
name after Mykhailo Tugan-Baranovsky*

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

Анотація. У статті проаналізовано роль інноваційного процесу як основи підвищення конкурентоспроможності підприємства. Розглянуто взаємозв'язок між основними елементами інноваційної діяльності підприємств, а також рівні її прояву. Проаналізовано фактори, які впливають на впровадження інновацій на підприємствах. Розглянуто форми інноваційної діяльності. Обґрунтовано важливість інноваційної активності з метою формування й утримання конкурентних переваг, а також зміцнення конкурентних позицій підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Ключові слова: інновації, інноваційна активність, конкурентоспроможність, інноваційний процес підприємства, інноваційна продукція.

Вступ та постановка проблеми. У зв'язку з політичною обстановкою в країні з українського ринку пішла велика частина зарубіжних конкурентів. Вітчизняні виробники товарів вступили в жорстку боротьбу заради споживача – конкуренція на ринку в рази зросла. Як показує досвід, найчастіше виграє той, хто насамперед акцентує свою увагу на інноваційній діяльності. Ніщо так не змушує керівника зосередитися на інноваційних ідеях, як усвідомлення того, що вироблені товари можуть втратити актуальність у найближчому майбутньому. Саме інновації є основним чинником вдалої виробничої діяльності будь-якого підприємства, бо з кожним разом зростає потреба зацікавити споживача. До того ж більшості вітчизняних підприємств, зокрема харчової промисловості, вже давно потрібна модернізація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційна діяльність підприємств перебуває у центрі уваги багатьох учених. Впливу інноваційної діяльності на конкурентоспроможність підприємств присвячено праці А. Амоші, Д.О. Крикуненко, В. Бурлаки, М.Е. Портера, Л.І. Федулової, Л.Ф. Чумака та ін. Їхні наукові розроблення становлять базу для подальших досліджень зазначеної тематики. Науково-теоретична та практична значущість цієї проблеми зумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Необхідно зазначити, що низка питань залишаються проблемними, а окремі аспекти управління інноваційними процесами є дискусійними між науковцями і потребують дослідження, зокрема щодо побудови ефективного діючого механізму державної підтримки інноваційної діяльності підприємств України в умовах ринкових перетворень.

Метою статті є обґрунтування необхідності активізації інноваційної діяльності для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Результати дослідження. В умовах глобалізації, яка проникла в усі нові сфери діяльності, конкуренція посилюється не тільки на національному, але і на зарубіжних ринках. Тому українським підприємствам доводиться все активніше конкурувати з якості та технічного рівня продукції з іноземними компаніями, які мають низку переваг,

насамперед, в охопленні світового ринку. Зважаючи на це, зараз особливу важливість мають питання підвищення конкурентоспроможності підприємництва, оскільки вирішення цієї проблеми приведе до стабільного зростання ринку, збільшення прибутку, задоволення потреб споживачів і країни загалом [1, с. 127–128].

Щоб вітчизняні підприємства змогли скласти конкуренцію закордонним компаніям, необхідно мати конкурентоспроможне виробництво, яке супроводжується високою якістю продукції та низькими витратами. Одним із факторів, здатних надати імпульс зростанню конкурентоспроможності українських підприємств, є впровадження інновацій.

Інновація як результат творчої та інвестиційної діяльності спрямована на розроблення, виготовлення і поширення нових видів товарів, послуг, технологій, організаційних форм на рівні підприємства. Система взаємозв'язків між елементами інноваційної діяльності підприємства наведена на рисунку 1.

Головною причиною, що змушує підприємства впроваджувати інноваційні технології, є гостра конкуренція, з якою доводиться стикатися практично кожному підприємству, яке поставляє технологію, випускає продукцію або надає послуги. Підприємство зобов'язане саме дбати про збереження конкурентоспроможності й одержання прибутку. Отже, воно має відстежувати та прогнозувати ситуацію на ринку, лінію поведінки основних і потенційних конкурентів, появу нових наукових і технологічних розробок, які здатні змінити в той чи інший бік досягнуту натепер ринкову рівновагу [2, с. 35].

Підприємства, які націлені на розширення власних конкурентних переваг на ринку, особливу увагу приділяють інноваційному аспекту розвитку. Під час розгляду історії еволюційних перетворень та відносин на ринку можна дійти висновку, що інновації є обов'язковими складниками бізнес-процесу для підприємств, які займають на ринку міцні позиції і націлені на збереження й зміцнення такого становища в майбутньому.

Інноваційна діяльність розглядається як діяльність, яка орієнтована на використання і комерціалізацію ре-

зультатів наукових досліджень і розробок для розширення й оновлення номенклатури, підвищення якості продукції, вдосконалення технології її виготовлення з подальшим впровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Основною метою інноваційної діяльності є створення, накопичення і розвиток науково-технічного потенціалу суб'єкта господарювання, що забезпечує його конкурентоспроможність, економічну безпеку і розвиток.

Важливими факторами визначення інноваційної діяльності є:

- інноваційна діяльність базується на новому науковому знанні;
- результатом інновації є впровадження нових продуктів або послуг на ринок або освоєння нових виробничих процесів [3, с. 72].

Інноваційна діяльність поєднує в собі комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів, які у сукупності приводять до створення інновацій.

Інноваційна діяльність може виражатися в таких формах, як:

- підготовка й організація виробництва, які включають придбання виробничого устаткування й інструменту, зміни в них, а також у стандартах, процедурах, методах виробництва і контролю якості виготовлення нового продукту чи застосування нового технологічного процесу;
- передвиробничі розроблення, що передбачають модифікацію продукту і технологічного процесу, перепідготовку кадрів;
- маркетинг нових продуктів, що включає види діяльності, які пов'язані з виведенням на ринок нової продукції;
- придбання патентів, ліцензій, розкриття ноу-хау, торговельних марок, моделей, конструкцій і послуг технологічного змісту;
- придбання упредметненої технології – машин і устаткування, за своїм технологічним змістом пов'язаних зі введенням на підприємстві продуктових чи процесних інновацій;
- виробниче проектування, що включає підготовку планів і креслень для визначення виробничих процедур, технічних специфікацій.

Всі форми інноваційної діяльності приводять до зміцнення конкурентних позицій за такими критеріями, як якість продукції, споживчі властивості продукції, вартість продукції та інше [3, с. 76]. Без застосування інновацій практично неможливо створити конкурентоспроможну продукцію чи послугу, які б володіли високим ступенем наукомісткості та новизни.

Інновація здатна дати довгостроковий корисний ефект, який дає можливість значно відірватися від конкурентів. Ефективність деяких інноваційних проектів може значно перевищувати ту, що відповідає загальноприйнятим процесам і підходам. Підприємство з найменшими витратами здатне досягти таких результатів, досягнення яких для конкурентів, що не володіють такою інноваційною підтримкою і застосовують традиційні методи роботи, буде сполучено зі значними додатковими фінансовими і тимчасовими витратами [2, с. 36].

Досить часто підприємство, яке вирвалося вперед на хвилі інновацій, у майбутньому продовжує утримувати лідерство, оскільки переваги, які воно використовувало, можуть бути недосяжні для інших учасників ринку, а подолати відставання іншими способами практично неможливо [3, с. 80]. З цієї причини багато компаній за кордоном безпосередньо

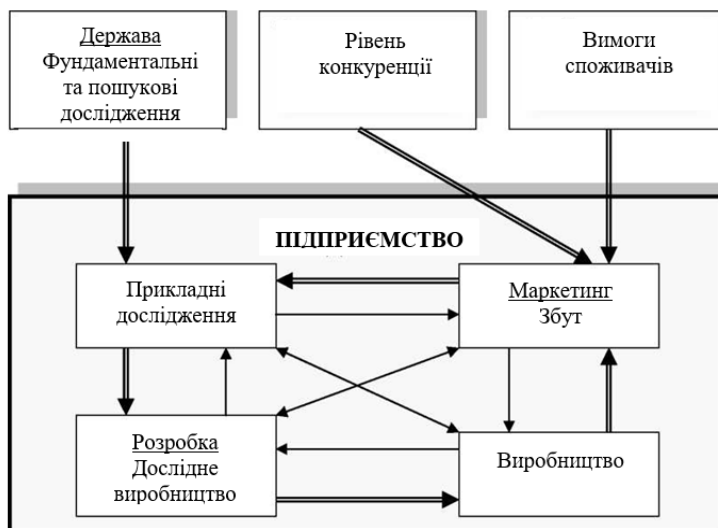

Рис. 1. Взаємозв'язок між елементами інноваційної діяльності

фінансують наукові і дослідницькі центри, які займаються розробленням інноваційних проектів і напрямів.

Інтерес для підприємства насамперед становлять ідеї, проекти чи рішення, які за своїм змістом є результатом креативного процесу і містять нестандартний підхід, який забезпечує підвищений ефект від їх впровадження (через свою унікальність).

Деякі інновації досягають конкурентних переваг, створюючи принципово нові сприятливі можливості на ринку, або дають можливість захопити сегменти ринку, які були упущені конкурентами.

Якщо реакція конкурентів повільна, то такі інновації забезпечать підприємству конкурентні переваги. Японські компанії, наприклад, автомобілебудування досягли вихідних переваг, звернувши увагу на компактні моделі, що мають менші розміри, витрачають менше енергії, які ігнорували їхні іноземні конкуренти, вважаючи такі моделі менш вигідними і менш привабливими [5, с. 28–29].

Таким чином, стратегічно правильно впроваджені нові ідеї в будь-якій сфері діяльності підприємницької структури сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємства загалом (рис. 2).

На рисунку спостерігається чіткий взаємозв'язок критеріїв конкурентоспроможності та видів інновацій. Інновації в ринковій економіці являють собою знаряддя конкуренції, оскільки наслідками інновацій може бути виникнення нових потреб, зниження витрат виробництва, зростання прибутку, поліпшення іміджу виробника, приплив інвестицій, відкриття і захоплення нових ринків.

Використання у всьому світі інновацій сьогодні – це не бажання, а необхідність виживання, підтримання конкурентоспроможності та зміцнення становища на ринку. Яскравий тому приклад – події початку 1980-х років на ринку мотоциклів, коли компанія Yamaha зробила спробу атакувати компанію Honda, а та у відповідь замість загальноприйнятого зниження цін зробила вибір на користь інноваційної стратегії і за півтора року випустила на ринок 113 нових моделей мотоциклів, залишивши суперника далеко позаду.

Інновації у межах підприємства зачіпають всі сфери його бізнесу та взаємопов'язані між собою. Щоби правильно оцінити кожну інновацію, починаючи від пропозиції до її поширення в межах всього підприємства, всі інновації рекомендується об'єднувати в єдиний портфель інновацій підприємства.

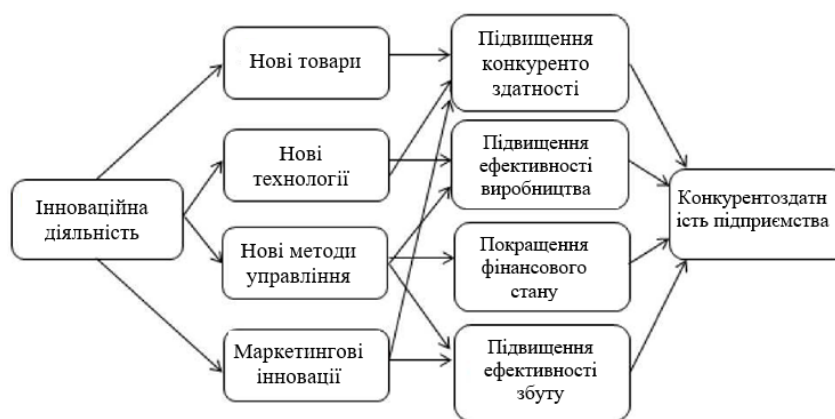

Рис. 2. Взаємозв'язок інноваційної діяльності та конкурентоспроможності підприємства [6, с. 23–24]

Так, у таблиці 1 показані цілі, способи їх досягнення і результати інноваційної діяльності підприємства на рівні проектів, програм та портфелів.

У результаті застосування єдиного інтегрованого підходу до управління інноваціями в межах корпоративного інноваційного портфеля керівник підприємства отримує:

- дотримання балансу між забезпеченням довгострокової конкурентоспроможності та поточної ліквідності під час створення, впровадження або придбання інновацій;

- досягнення балансу між забезпеченням конкурентоспроможності підприємства в довгостроковому періоді і прибутковості в короткостроковому періоді;

- підвищення керованості підприємства в реальному часі з урахуванням внутрішніх і зовнішніх змін середовища.

Впроваджуючи інновації у практику підприємницької діяльності, дуже важливо знати, які фактори здатні загальмувати або прискорити інноваційний процес. Основні фактори, які впливають на розвиток інноваційного процесу, наведено в таблиці 2.

Таблиця 1

Рівні інноваційної діяльності підприємства

Рівень інноваційної діяльності	Проект	Програма	Портфель
Ціль	Вирішення тактичних завдань	Вирішення комплексної проблеми	Досягнення конкурентних переваг
Спосіб досягнення цілей	Інноваційний продукт	Інноваційна технологія	Інноваційний бізнес
Результат	Зниження вартості продукту, підвищення якості, збільшення віддачі від вкладених інвестицій	Збільшення частки ринку, розширення партнерської мережі, підвищення рівня лояльності замовника	Глобалізація переваг

Таблиця 2

Фактори, які впливають на впровадження інновацій

Група факторів	Фактори, що перешкоджають інноваційній діяльності	Фактори, що сприяють інноваційній діяльності
Економічні, технологічні	Брак коштів для фінансування інноваційних проектів, слабкість матеріальної та науково-технічної бази, відсутність резервних потужностей, домінування інтересів поточного виробництва.	Наявність резерву фінансових і матеріально-технічних засобів, прогресивних технологій, необхідної господарської і науково-технічної інфраструктури.
Політичні, правові	Обмеження з боку антимонопольного, податкового, амортизаційного, патентно-ліцензійного законодавства.	Законодавчі заходи (особливо пільги), що заохочують інноваційну діяльність, державна підтримка інновацій
Соціально-психологічні, культурні	Наслідки як зміна статусу співробітників, необхідність пошуку нової роботи, перебудова нової роботи, перебудова усталених способів діяльності, порушення стереотипів поведінки і традицій, що склалися, острах невизначеності, побоювання покарань за невдачу.	Моральне заохочення учасників інноваційного процесу, громадське визнання, забезпечення можливостей самореалізації, звільнення творчої праці. Нормальний психологічний клімат у трудовому колективі.
Організаційно-управлінські	Усталена організаційна структура компанії, надмірна централізація, авторитарний стиль управління, переважання вертикальних потоків інформації, відомча замкнутість, трудність міжгалузевих і міжорганізаційних взаємодій, твердість у плануванні, орієнтація на сформовані ринки, орієнтація на короткострокову окупність, складність погодження інтересів учасників інноваційних процесів.	Гнучкість оргструктури, демократичний стиль управління, перевага горизонтальних потоків інформації, самопланування, допущення коригувань, децентралізація, автономія, формування цільових робочих груп.

Основною метою впровадження інновацій на підприємствах є досягнення стратегічних цілей бізнесу. Внесення невеликих змін в операційні процеси підприємства або поліпшення технологій і характеристик його продуктів або послуг не можуть бути віднесені до інновацій. Впровадження інновацій для бізнесу сприяє:

- збільшенню чистого прибутку;
- збільшенню повернення на інвестиції (ROI);
- підвищенню доходу на акцію (EPS – Earnings per share);
- зниженню собівартості в портфелі продуктів або послуг;
- розширенню можливостей утримання замовників;
- забезпеченню припливу інвестицій;
- поліпшенню іміджу виробника нових продуктів або послуг;
- відкриттю або захопленню нових внутрішніх та зовнішніх ринків.

Тобто своєчасне впровадження інновацій забезпечує підприємству утримання наявних і завоювання нових переваг в умовах конкуренції.

Інновації як результат творчої підприємницької діяльності, з одного боку, повинні бути орієнтовані на краще, більш повне задоволення запитів споживачів, а з іншого – на отримання певного ефекту [4, с. 103]:

По-перше, це розширення асортименту виробленої продукції (послуг). Стосовно вже функціонуючого підприємства розширення асортименту вироблюваної продукції можливе за двома напрямками: за рахунок випуску нової продукції або за рахунок вдосконалення продукції або наданої послуги. Відповідно, обидва напрями, що забезпечують розширення асортименту продукції (послуг), зрештою ведуть до збільшення прибутку і безпосередньо пов'язані з інноваційною діяльністю, а сукупність робіт, пов'язаних із розробленням, освоєнням і поліпшенням вже виробленої продукції, по своїй суті вже є інноваційною діяльністю.

По-друге, максимізація ціни, за якою реалізується продукція або виявляється послуга. Очевидно, що можливість збільшення ціни кінцевого продукту або послуги прямо залежить від попиту та пропозиції продукції. Найважливіше значення тут має те, чи діє компанія в умовах

ринкової конкурентної боротьби, чи займає монопольне становище.

По-третє, зниження витрат на виготовлення і реалізацію одиниці продукції, що можливо тільки двома шляхами: або за рахунок мобілізації резервів вже використовуваної технології, або за рахунок освоєння новітньої технології або нових елементів старої технології. При цьому мається на увазі освоєння як нової техніки, технології, так і нових методів організації й управління виробництвом і збутом продукції. Шляхи збільшення прибутку підприємства за рахунок мінімізації витрат на виготовлення та реалізацію одиниці продукції (послуги) визначаються ефективністю інноваційної діяльності.

По-четверте, збільшення обсягів реалізації продукції або послуги, що можливо за збільшення обсягів реалізації «старої» і нової продукції. У свою чергу, збільшення обсягів реалізації «старої» продукції можливе за рахунок проведення комплексу маркетингових заходів, спрямованих на стимулювання збуту (реклама, акції, конкурси, розпродаж тощо), вихід на нові ринки, а також за рахунок підвищення споживчої привабливості продукції з погляду покупця (ціна, якість, додаткові функції продукції). Очевидно, що діяльність, яка пов'язана з підвищенням якості продукції (послуги), а також додаванням їй нової функції, буде інноваційною. Випуск нової продукції є також результатом інноваційної діяльності. Таким чином, збільшення обсягів реалізації продукції (послуги) також багато в чому досягається за рахунок відповідних інноваційних перетворень.

Висновки. Саме інновації здатні пояснити безпрецедентне зростання ринкової економіки розвинених країн, досягнення світових рівнів конкурентоспроможності та зайняття ними провідних позицій на міжнародних ринках товарів і послуг через вдалу конкурентну боротьбу та перемогу над суперниками. Саме інновації, які спрямовані на створення нової або поліпшення наявної продукції, послуг або технологій, можуть розглядатися як головне питання підвищення конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і економіки загалом.

Інноваційна діяльність є вирішальним фактором у конкурентній боротьбі, що забезпечує умови для стійкого довгострокового розвитку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Дейнеко Л.В., Старшинська Л.В., Коваленко А.О., Шелудько Е.І. Сучасний стан, проблеми та стратегія розвитку харчової промисловості України до 2011 року / Л.В. Дейнеко, Л.В. Старшинська, А.О. Коваленко, Е.І Шелудько // Економіка промисловості України. К.: РВПС України НАН України, 2003. С. 127–135.
2. Драган І.В. Інноваційна діяльність як фактор прискореного розвитку промисловості / І.В. Драган // Економіка та держава. 2010. № 6. С. 34–36.
3. Крисанов Д.Ф. Інноваційний фактор розвитку харчової промисловості України / Д.Ф. Крисанов // Економіка України. 2009. № 4. С. 71–81.
4. Кудирко О.М. Сучасний стан інноваційної діяльності на підприємствах харчової промисловості України / О.М. Кудирко // Економіка АПК. 2011. № 11. С. 102–107.
5. Якубовський М., Щукін В. Інфраструктура – фактор прискорення інноваційного розвитку промисловості / М. Якубовський, В. Щукін // Економіка України. 2007. № 2. С. 27–38.
6. Луциків І.В. Інноваційна діяльність в Україні: реалії, сьогодення та перспективи розвитку / І. Луциків // Інноваційна економіка. 2010. № 4. С. 23–26.

РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ КОНКУРЕНЦИИ

Аннотация. В статье проанализирована роль инновационного процесса как основы повышения конкурентоспособности предприятия. Рассмотрена взаимосвязь между основными элементами инновационной деятельности предприятий, а также уровни ее проявления. Проанализированы факторы, оказывающие влияние на внедрение инноваций на предприятиях. Рассмотрены формы инновационной деятельности. Обоснована важность инновационной активности с целью формирования и удержания конкурентных преимуществ, а также упрочнения конкурентных позиций предприятия как на внутреннем, так и на внешнем рынках.

Ключевые слова: инновации, инновационная активность, конкурентоспособность, инновационные технологии, инновационная продукция.

DEVELOPMENT OF ENTERPRISE INNOVATIVE ACTIVITIES IN CONDITIONS OF COMPETITION

Summary. This article analyzes the role of the innovation process as a basis for improving the enterprises competitiveness. The interrelationship between the basic elements of enterprises innovative activity and levels of its manifestation is considered. The factors influencing introduction of innovations at the enterprises are analyzed. Forms of innovation activity are considered. The importance of innovation activity for the purpose of competitive advantages formation and retention, and also strengthening the enterprise competitive position both in the domestic and foreign markets.

Key words: innovations, innovative activity, competitiveness, innovative technology, innovative products.

УДК 338.24

Коніна М. О.
аспірант

*Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського (м. Кривий Ріг)*

Konina M. O.
Postgraduates,

*Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky (Kryvyi Rih)*

ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. У сучасній Україні антикризова політика має ґрунтуватися на використанні податкових механізмів і важелів. У статті розглянуті основні види податкових важелів, а саме: податкова система, податкові ставки, податкові пільги, альтернативні режими оподаткування. Досліджено основні їх переваги та недоліки в умовах економічної кризи в Україні. Розглянуто особливості застосування податкових важелів у вигляді реформ в Україні, які мають важливе значення для розвитку економіки держави. Акцентовано увагу на їх важливості та ефективності щодо рівня податкових надходжень до бюджету.

Ключові слова: економічна криза, антикризова політика держави, податкові важелі, податкова система, податкова ставка, податкові надходження, податкові пільги, податкове навантаження, податкові канікули.

Вступ та постановка проблеми. Економічні кризи для ринкової економіки є закономірним явищем, оскільки, по-перше, функціонування ринкового механізму не є стабільним та ефективним без застосування заходів дискреційної політики держави, а по-друге, економічна система є відкритою та має зв'язки з економічними системами інших країн, а тому піддається їхньому впливу [1]. Українська економіка лише починає розвиватися. Наша держава не має значних фінансових ресурсів, а через незавершені трансформаційні процеси в економіці, незадовільну податкову культуру, низький рівень життя населення, постійний перерозподіл власності на рівні органів державної влади та неналежне виконання ними своїх прямих обов'язків, а також проблеми у сфері судочинства, корупційні дії посадовців, часта зміна урядів значно ускладнюють заходи реагування на кризу в короткостроковій перспективі та роблять практично неможливим упровадження довгострокової стратегії розвитку країни [2]. Тому механізм реалізації антикризових заходів має ґрунтуватися на використанні податкових важелів, оскільки держава як головний суб'єкт відповідає не лише за наслідки кризи як такої, але і за проведення власної антикризової політики. Відповідно, для здійснення антикризових заходів країні потрібні кошти, і насамперед це податкові надходження державного бюджету. Отже, саме податки є головним важелем антикризової політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності податкових важелів присвячено роботи таких учених, як І.В. Білоус, В.Г. Боронос, М. Карбунар,

І.В. Колупаєва, С.М. Лушко, Л.О. Матвійчук, О.Г. Римар та ін. Проте у сучасній економічній літературі не досить приділяється увага ролі податкових важелів антикризової політики, що загострює її актуальність і зумовлює необхідність дослідження.

Метою статті є визначення сутності податкових важелів та дослідження їх ролі в антикризовій політиці держави.

Результати дослідження. Основним завданням уряду будь-якої країни є забезпечення ефективного її розвитку, економічної та політичної стабільності, підвищення добробуту населення. Тому для забезпечення цих умов головною метою є реалізація ефективної антикризової політики держави – сукупності заходів організаційно-правового, інституціонального, економічного характеру впливу, спрямованих на регулювання коливань економічної активності у суспільстві в періоди передкризового стану, стабілізацію та згладжування негативного впливу кризи, зменшення її руйнівних наслідків, а також вжиття превентивних заходів у періоди економічного зростання з метою запобігання перегріву економіки [3, с. 200].

Ключовим економічним важелем антикризового управління є маніпулювання і регулювання саме податкової політики держави через використання регулюючих важелів, за допомогою податкових механізмів [4].

Важелі (інструменти) регуляторної політики – це засоби і прийоми прямого та непрямого впливу державних органів на економічні процеси та об'єкти через призму нормативно-правового поля, які спрямовані на розвиток економічної, соціальної та інших сфер суспільства [5].